

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ

51372
327.1
ΜΕΞ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ABSTRACT

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

INTRODUCTION

1. THE GREEK POLICY OF SECURITY

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974- 1996
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ**

2. THE EUROPEAN DIMENSION

REFERENCES

BIBLIOGRAPHY

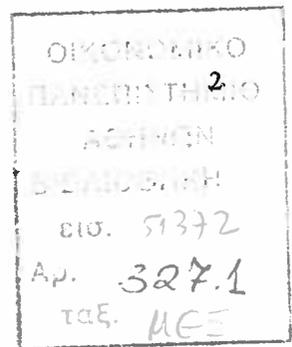
**ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΜΕΞΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
SUPERVISOR: ΤΣΑΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΣ**

ΑΘΗΝΑ 1996

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

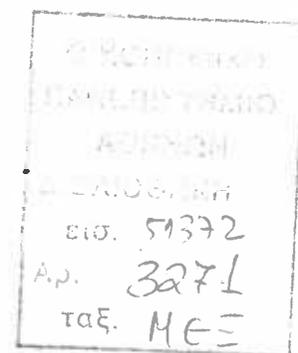

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ABSTRACT	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ 1974 - 1986	5
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1981-1985	11
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1985 - 1989	17
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1981 - 1989	22
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ 1989 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	25
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	30
REFERENCES	33
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	35

Abstract

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται πως διαμορφώθηκε η Ευρωπαϊκή διάσταση της Ελληνικής πολιτικής ασφαλείας από το 1974 μέχρι σήμερα. Η περίοδος που εξετάζουμε χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος ανήκει η περίοδος 1974 - 1981, είναι δηλαδή η μεταδικτατορική ή προενταξιακή περίοδος όπου διαμορφώνονται οι προσδοκίες για τον ρόλο της Κοινότητας στα αμυντικά προβλήματα της Ελλάδας. Το δεύτερο μέρος ανήκει στην περίοδο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ το οποίο συμπίπτει με την πρώτη δεκαετία της Ελλάδας ως πλήρους μέλους της Κοινότητας. Τέλος στο τρίτο μέρος εξετάζουμε πως διαμορφώθηκε η Ελληνική πολιτική μετά τις ανακατατάξεις στην Ανατολική Ευρώπη και την υιοθέτηση από την Κοινότητα της συνθήκης του Maastricht.

Εισαγωγή

Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1981 συνιστά αναμφιβόλως την πιο σημαντική εξέλιξη της Ελληνικής ιστορίας μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Το γεγονός αυτό καθ' εαυτό επέφερε πολλές αλλαγές τόσο στην Ελληνική κοινωνικοοικονομική δομή και εσωτερική πολιτική όσο και στην εξωτερική πολιτική και την διεθνή θέση της χώρας. Είναι εμφανές ότι η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε κυρίως για πολιτικούς λόγους και στόχους κάτι που δεν ισχύει για την περίπτωση άλλων κρατών που επιδίωξαν και αυτά την ένταξη τους¹. Από την ημέρα της συμφωνίας σύνδεσης με την Κοινότητα

¹ Για παράδειγμα η Ιρλανδία θεωρούσε πιο σημαντικές της οικονομικές επιπτώσεις της ένταξης της στην ΕΟΚ.

το 1961, η Ελλάδα είδε σε αυτή εκείνο το διεθνές θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα τις επιτρεπόταν να αναπτύξει έναν διεθνή ρόλο καθώς και μια εθνική ταυτότητα, μακριά από τις επιρροές των υπερδυνάμεων και τις παρεμβατικές πολιτικές τους που τόσο πολύ της είχαν στοιχίσει στο πρόσφατο παρελθόν. Η κακή εμπειρία από την στρατιωτική δικτατορία ενδυνάμωσε αυτή την Ελληνική θέση για πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή κοινότητα το 1975 . Οποιαδήποτε, όμως απόπειρα προσδιορισμού και αξιολόγησης της συμμετοχής της Ελληνικής πολιτικής ασφαλείας στα ευρωπαϊκά πλαίσια θα παρέμενε ατελέσφορη αν δεν προηγηθούν ορισμένες περιορισμένες αναφορές στον τρόπο λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά του φαινομένου που λέγεται ευρωπαϊκή πολιτική ασφαλείας.

Η Εξωτερική πολιτική και συνεργασία στην Ευρώπη και η Ελλάδα 1974 - 1986

Ο απώτερος στόχος της Ευρωπαϊκής συσσωμάτωσης όπως είχε τεθεί από την συνθήκη της Ρώμης είναι η πραγμάτωση της πιο στενής ένωσης των λαών της Ευρώπης ². Μια τέτοια δε ένωση είναι κατά ανάγκη πολιτική και συνεπώς το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί το χώρο της φυσικής της απόληξης. Από την δεκαετία του 60 είχε γίνει σαφές ότι η προώθηση της διαδικασίας

² Προοίμιο της συνθήκης της Ρώμης , Δαγτόγλου Π. "Η Συνθήκη της ΕΟΚ και η Συνθήκη του Μαστριχτ , Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη " εκδ. Σάκκουλα 1992

της οικονομικής συσσωμάτωσης προϋποθέτει την προοδευτική σύγκλιση της εξωτερικής πολιτικής των κοινοτικών κρατών λόγω της εντεινόμενης αλληλεπενέργειας πολιτικών και οικονομικών παραγόντων στο διεθνές σύστημα. Η ανάληψη δε από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής κοινότητας ενός ενεργότερου ρόλου στην διεθνή σκηνή και η ενίσχυση της εμπέλειας της φωνής τους στα διεθνή fora έκαναν επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας ενός μηχανισμού που θα διευκόλυνε την υιοθέτηση κοινών θέσεων και θα παρείχε τις δυνατότητες για την άσκηση συλλογικής διπλωματίας από τα κράτη αυτά . Οι παραπάνω παράγοντες συντέλεσαν στο εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) που αποσκοπούσε να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στο οικονομικό πεδίο προσδίδοντας σε αυτές μια πολιτική διάσταση που θα επιτάχυνε την ανάπτυξη της. Σκοπός της ΕΠΣ ήταν η εναρμόνιση και ο συντονισμός της πολιτικής των κρατών μελών της Κοινότητας απέναντι στις τρίτες χώρες. Η εναρμόνιση αυτή επιδιωκόταν με την διεξαγωγή διαβουλεύσεων στο πλαίσιο των οποίων ανταλλάσσονταν όλες οι υπάρχουσες πληροφορίες που αποτελούσαν την βάση για την ανάλυση των εκάστοτε προβλημάτων. Η υιοθέτηση μιας κοινής στάσης με την μορφή κοινών διαβημάτων, διακηρύξεων η και τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων προϋπόθετε την κοινή θέση έναντι του προβλήματος από όλα τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις . Τα χαρακτηριστικά αυτά προδιέγραφαν τις δυνατότητες και οριοθετούσαν ταυτόχρονα την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού της ΕΠΣ. Η ΕΠΣ ουσιαστικά εδραζόταν πάνω σε μια κοινότητα των συμφερόντων των χωρών μελών που όμως δεν κάλυπτε ολόκληρο το φάσμα της εξωτερικής πολιτικής και αυτό διότι τα κράτη μέλη δεν ήταν

διατεθειμένα να εκχωρήσουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, όσον αφορά την λήψη και εφαρμογή αποφάσεων, σε ένα πολυεθνικό όργανο.

Από το 1974 η Ελληνική εξωτερική πολιτική ήταν εξαρτημένη από μια σειρά παράγοντες που περιόριζαν τα περιθώρια των επιλογών της όπως η Ελληνοτουρκική διένεξη, το Κυπριακό, οι σχέσεις με τις Ενωμένες Πολιτείες, τις αραβικές χώρες και τα κράτη της Βαλκανικής. Ο Αττίλας στην Κύπρο το 1974 ο οποίος επέφερε το τέλος στην χούντα των συνταγματαρχών σημειώνει την αρχή ενός χωρίς προηγούμενο δημόσιου διαλόγου γύρω από τα μέσα και τους στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του διαλόγου επικεντρώθηκε στους δεσμούς της χώρας με τους περιφερειακούς οργανισμούς τις δύσης και ειδικότερα με την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ καθώς και με τις σχέσεις με την μεγαλύτερη και ισχυρότερη χώρα των δυτικών της ΕΠΑ. Η εθνική στρατηγική επαναπροσανατολίστηκε μέσα σε λίγες εβδομάδες από την παραδοσιακή προσήλωση στα βόρεια σύνορα προς την γειτονική και άλλοτε σύμμαχο Τουρκία. Μέσα σε λίγο καιρό ο "εξ ανατολών κίνδυνος" αντικαθιστά τον από βορρά και ο ριζικός αυτός αναπροσανατολισμός επηρεάζει πλέον άμεσα και καθοριστικά όλο το φάσμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής³. Η αλλαγή αυτή συντελείται κατά κύριο λόγο κάτω από την επήρεια των νέων Τουρκικών ενεργειών και διεκδικήσεων στην Κύπρο και το Αιγαίο. Την δραματική αλλαγή στο διμερές κλίμα δεν πυροδότησε μόνο η κυπριακή κρίση του καλοκαιριού του 1974 αλλά και στους μήνες που ακολουθούν οι τουρκικές απαιτήσεις

³ Thanos Veremis " Greece and Turkey in search of autonomous security policies" Revue Hellenique de Droit International 1982 - 85, σσ 111 - 113 .

που διευρύνονται ταχύτατα και συστηματικά προς όλες τις κατευθύνσεις. Έτσι εδραιώθηκε πολύ γρήγορα στην Ελλάδα η αντίληψη ότι η Τουρκία θέλει την ανατροπή του status quo στην περιοχή. Η θέση της Ελλάδας ήταν πλέον αρκετά δυσχερής έναντι της Τουρκίας η οποία φαινόταν να γίνεται όλο και πιο επιθετική στις διεκδικήσεις της. Άρα ήταν απαραίτητο για την άμυνα της χώρας και προκειμένου αυτή να οργανωθεί καλύτερα να απαγκιστρωθεί από την επιρροή ενός στρατιωτικού μηχανισμού όπως το ΝΑΤΟ ο οποίος φαινόταν να μην κρατάει αμερόληπτη στάση και να αναζητήσει λύσεις και ερείσματα σε πιο ευνοϊκούς για την Ελλάδα διεθνείς παράγοντες. Η εισδοχή στη Κοινότητα θεωρούνταν, κυρίως από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας, ως μια εναλλακτική λύση έναντι των Αμερικάνων στα προβλήματα ασφαλείας που αντιμετώπιζε η Ελλάδα. Είναι γεγονός ότι η μεγάλη πλειοψηφία του Ελληνικού λαού θεωρούσε τις Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής υπεύθυνες τόσο για την εγκαθίδρυση της χούντας στην Ελλάδα το 1967 όσο και για την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις ήταν φυσικό η Ελλάδα να επιδιώκει την μείωση της εξάρτησης της από τις ΕΠΑ, στην διαμόρφωση τουλάχιστον της εξωτερικής πολιτικής. Η ΕΟΚ φάνηκε ως ο ιδανικός θεσμός μέσα από τον οποίο η Ελλάδα θα συγκροτούσε μια ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική όπως παραστατικά δήλωνε ο Έλληνας Πρωθυπουργός στον Ελληνικό τύπο⁴ "... η συμμετοχή στην ΕΟΚ θα απελευθερώσει την Ελλάδα από όλες τις μορφές εξάρτησης". Ένας επιπλέον παράγοντας που υποβοηθούσε την ελληνική επιθυμία για ένταξη στην Κοινότητα εκείνον τον καιρό ήταν η

⁴Καθημερινή 11/5/1978

άποψη των πολιτικών δυνάμεων της χώρας ότι η συμμετοχή στα κοινοτικά όργανα θα υποβοηθούσε στην εδραίωση της νεότευκτης δημοκρατίας. Οι οικονομικοί λόγοι έπαιξαν επίσης κάποιο ρόλο στην υπόθεση ένταξη αλλά όχι πρωτεύοντα σε σχέση με τους άλλους, πάντως ήταν αποδεκτό ότι η Ελληνική συμμετοχή θα βοηθούσε καταλυτικά στην δημιουργία αυτών των δομών και θεσμών που θα εκμοντέρνιζαν το παρωχημένο Ελληνικό κοινωνικό και οικονομικό σύστημα. Η εισδοχή της Ελλάδας στην Κοινότητα είχε υποστηριχτεί ότι θα εξασφάλιζε σοβαρά πλεονεκτήματα στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Κατά αρχήν ήταν η μόνη δυνατή επιλογή που θα επέτρεπε στην Ελλάδα να διατηρήσει τους ισχυρούς δεσμούς με την δύση στο πολιτικό και αμυντικό πεδίο μετά την αποχώρηση από το ΝΑΤΟ. Η Ελληνική εξωτερική πολιτική θα αναβαθμιζόταν και θα καθιστούσε την Ελλάδα ισότιμο μέλος με τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες εφόσον θα είχε ψήφο ισοδύναμο με αυτές. Αυτό το γεγονός θα έδινε τη δυνατότητα στην Ελλάδα να ενισχύσει την διεθνή διαπραγματευτική της θέση και ικανότητα μέσα από τον μηχανισμό της ΕΠΣ. Το πλεονέκτημα της ψήφου στην ΕΠΣ ουσιαστικά σήμαινε ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να συμμετέχει στα κέντρα των αποφάσεων που επηρεάζουν την τύχη της αντί να παραμένει μικρή και απομονωμένη στο περιθώριο του διεθνούς περιβάλλοντος⁵. Η Ελληνική ένταξη είχε λοιπόν σύμφωνα με τη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας σημαντική αποτρεπτική αξία απέναντι στις οποίες εχθρικές επιδιώξεις της Τουρκίας, δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν ήταν πλέον μόνη της αλλά είχε και την βοήθεια του κοινοτικού μηχανισμού στήριξης. Παρά την ταχύτατη διεύρυνση και ανάπτυξη του μηχανισμού της

⁵ Μήνυμα του Κ. Καραμανλή στην Καθημερινή 1/1/1981

Ευρωπαϊκής πολιτικής συνεργασίας, η κοινότητα βρισκόταν πολύ μακριά από την υιοθέτηση και την ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, των θεσμών εκείνων δηλαδή οι οποίοι θα προσέφεραν ουσιαστικά στο Ελληνικό πρόβλημα ασφαλείας. Ήταν όμως ένα σύστημα πολιτικής αλληλεγγύης που θα μπορούσε να στηριχτεί σε οικονομικούς και διπλωματικούς μοχλούς πίεσης για να αποτρέψει την Αγκυρα από τυχόν διεκδικήσεις στο Αιγαίο. Γεγονός, όμως, είναι ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν συμεριζόταν στον ίδιο βαθμό τις ανησυχίες της Ελλάδας και η ανάμειξη στην Ελληνοτουρκική διαμάχη περιοριζόταν σε απλές φραστικές νουθεσίες περί διαλόγου. Οι λόγοι που έκαναν την Ευρώπη να κρατάει μια τόσο ουδέτερη στάση ανάμεσα στις δυο χώρες έχουν να κάνουν με τους αμυντικούς υπολογισμούς εκείνων των ευρωπαϊκών χωρών που αποδίδουν μεγάλη σημασία στην στρατηγική αξία του Τουρκικού χώρου και που φοβούνται μήπως, κρατώντας την Τουρκία μακριά από την Ευρώπη, χάσουν αμυντικά πλεονεκτήματα. Επίσης υπάρχουν και οι υπολογισμοί εκείνων των Κοινοτικών χωρών που περιμένουν οικονομικά οφέλη από την μεγάλη Τουρκική αγορά και από τις επενδυτικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται στη χώρα αυτή. Συνοπτικά η Νέα Δημοκρατία τόσο κατά την προενταξιακή περίοδο όσο και κατά τους λίγους μήνες που συμμετείχε στην Κοινότητα, ως κυβέρνηση της Ελλάδας, επιδίωκε, κυρίως μέσω της ένταξης, να προστατευθεί το εσωτερικό πολιτικό και κοινωνικό - πολιτικό καθεστώς ώστε η χώρα να εδραιώσει την διεθνή της θέση και να αντιμετωπίσει με ειρηνικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα την Τουρκική απειλή εναντίον του Ελληνικού εδάφους. Ο χρόνος που συμμετείχε στην ΕΠΣ η Ελλάδα με την κυβέρνηση Γ. Ράλλη είναι βέβαια λίγος για να προχωρήσει κανείς σε συμπεράσματα όμως το δεκάμηνο

διάστημα που ήταν στην εξουσία η Νέα Δημοκρατία δεν θα μπορούσε να είναι παρά μια περίοδος προσαρμογής με τον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας. Ο απολογισμός της περιόδου δεν έχει να επιδείξει σημαντικά αποτελέσματα στα εθνικά θέματα αν βέβαια αναλογιστούμε ότι και το γενικότερο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της Νέας Δημοκρατίας ήταν να μην υπάρχει διαφοροποίηση από τους υπόλοιπους εταίρους⁶.

Περίοδος 1981-1985

Με το πέρας των εκλογών του 1981 και την ανάδειξη του ΠΑΣΟΚ σε πρώτο κόμμα και συνεπώς στην δημιουργία της πρώτης σοσιαλιστικής κυβέρνησης στην Ελλάδα η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας αλλάζει άρδην. Το ΠΑΣΟΚ παρέμεινε στην εξουσία για οκτώ χρόνια, όμως η πολιτική του στάση απέναντι στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας διαφοροποιήθηκε σημαντικά ανάμεσα στις δυο εκλογικές τετραετίες. Γι' αυτόν το λόγο θα εξετάσουμε ξεχωριστά την περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ σαν να αποτελείται από δυο υπό ενότητες. Η πρώτη υπό ενότητα περιλαμβάνει την πρώτη τετραετία 1981 - 1985 και η δεύτερη υπό ενότητα την τετραετία 1985 - 1989. Κατά την διάρκεια της πρώτης περιόδου έχουμε να κάνουμε με μια κυβέρνηση η οποία είναι σταθερά προσηλωμένη στην εθνική ανεξαρτησία αντιδρώντας

⁶ Βαληνάκης Γ. " Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949 - 1988 " εκδ. Παρατηρητής 1989 , σελ252

πολλές φορές στις διεθνείς εξελίξεις με τρόπο που ξάφνιαζε τους ευρωπαίους και μη συμμάχους. Το ΠΑΣΟΚ από την ίδρυση του το 1974 είχε υιοθετήσει ριζοσπαστικές θέσεις όσον αφορά το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής με κύριο σημείο αναφοράς τη διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας που θα επιτυγχανόταν με την αποχώρηση και την αποστασιοποίηση από όλους τους στρατιωτικούς και οικονομικούς οργανισμούς⁷. Ο ριζοσπαστικός τρόπος προσέγγισης του ΠΑΣΟΚ μαλακώνει κατά την διάρκεια της δεύτερης τετραετίας έτσι ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για ευρωπαϊκό σοσιαλιστικό κόμμα.

Η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981 διαφοροποίησε την Ελληνική στάση απέναντι της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αλλά ουσιαστικά δεν την ανέτρεψε.

Στην αρχή η νέα κυβέρνηση συνήθιζε να αντιμετωπίζει την ΕΟΚ κατά κύριο λόγο ως οικονομική κοινότητα και δευτερεύοντος ως πολιτική⁸. Έτσι τον Μάρτιο του 1982 η κυβέρνηση υπέβαλε υπόμνημα που υπογράμμιζε τα προβλήματα που δημιουργούσε η ένταξη για την Ελληνική οικονομία και πρότεινε τρόπους αντιμετώπισης τους. Το υπόμνημα το διαδέχτηκε αρκετά σύντομα και η υποβολή ενός σχεδίου για Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα, δηλαδή ενός συνόλου προτάσεων για Κοινοτικά μέτρα αντιμετώπισης των ειδικών αναγκών του νότου της Κοινότητας μέρος του οποίου αποτελεί και η Ελλάδα.

⁷ Το ΠΑΣΟΚ από την ίδρυση του περιέλαβε τέσσερις αρχές που αποτέλεσαν σημείο αναφοράς στην διαμόρφωση πολιτικής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό πλέγμα σχέσεων. Οι τέσσερις αρχές - στόχοι που διέπλαν την πολιτική της κυβέρνησης όπως εκφραζόταν μέσα από το κόμμα ήταν : η εθνική ανεξαρτησία , η λαϊκή κυριαρχία , η κοινωνική απελευθέρωση και η πολιτική δημοκρατία .

⁸ Καζακος - Στεφανου " Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η πρώτη πενταετία" εκδ Σακκουλας 1987 , σ457

Η θέση όμως της κυβέρνησης για τις πολιτικές δυνατότητες της ΕΟΚ ήταν τουλάχιστον επιφυλακτική. Τη θέση αυτή της Ελλάδας την συνιστούν τρεις βασικοί λόγοι α) η ασάφεια που επικρατούσε για την θέση και τις δυνατότητες της χώρας μέσα στα πλαίσια της ΕΟΚ ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια όταν ήταν ακόμα νωπές οι προγραμματικές δηλώσεις του ΠΑΣΟΚ, β) η εμμονή κατά την διάρκεια των πρώτων ετών στην αρχή της αυτόνομης και αδέσμευτης εξωτερικής πολιτικής και γ) στην έλλειψη εμπιστοσύνης από μέρους του ΠΑΣΟΚ στους μηχανισμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την συνεχή προβολή βέτο σε όλες της αποφάσεις που έθιγαν οποιαδήποτε Ελληνικά συμφέροντα.

Η αυτόνομη πολιτική που άσκησε η κυβέρνηση κατά την διάρκεια της περιόδου 1981 - 1985 πολλές φορές έφερε την Ελλάδα σε σύγκρουση με τους εταίρους και συμμάχους της⁹. Οι Ελληνικές παρεκκλίσεις είχαν αρχίσει για πρώτη φορά με την σύνοδο των υπουργών εξωτερικών το 1981 στο Λουξεμβούργο όπου η Ελλάδα πρόβαλλε αντιρρήσεις για την αποστολή ειρηνευτικής ομάδας στο Σινά. Επίσης τον Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς η Ελλάδα αρνήθηκε να καταδικάσει την Λιβύη στο θέμα της εισβολής στο Τσάντ. Τον επόμενο χρόνο η Ελλάδα αρνήθηκε να καταδικάσει τα γεγονότα στην Πολωνία μετά την επέμβαση του Σοβιετικής Ένωσης. Η αποκορύφωση των παρεκκλίσεων της Ελληνικής πολιτικής ήταν το Σεπτέμβριο του 1983 όταν η Ελληνική προεδρία εργάστηκε ακατάπαυστα προκειμένου να επιτύχει την μη καταδίκη της Σοβιετικής Ένωσης για την κατάρριψη του Νοτιοκορεάτικου αεροπλάνου των πολιτικών αερογραμμών. Αποκαλυπτική της

⁹Κωνστας Δ.-Τσαρδανιδης Χ. " Σύγχρονη Ελληνική εξωτερική πολιτική"

παραπάνω θέσεως περί ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής είναι και η δήλωση επιφύλαξη, τον Ιούνιο του 1983, της Ελλάδας στην Πανηγυρική Διακήρυξη της Στουτγάρδης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Διακήρυξη προέβλεπε, αναφορικά με τον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, ότι για την καλύτερη προώθηση του σκοπού της ενωμένης ευρώπης, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών θα έπρεπε να επιδιώκουν την ενίσχυση της πολιτικής συνεργασίας κάνοντας ευκολότερη την διαδικασία λήψης αποφάσεων έτσι ώστε οι αποφάσεις να καταλήγουν ταχύτερα σε κοινές θέσεις¹⁰. Παρά τον μη δεσμευτικό χαρακτήρα της παραπάνω διακήρυξης η Ελληνική κυβέρνηση θεώρησε σκόπιμο να προσαρτήσει την δήλωση ότι τίποτα δεν μπορεί να περιορίσει το δικαίωμα της Ελλάδας να προσδιορίζει την εξωτερική της πολιτική ανάλογα με τα εθνικά της συμφέροντα. Η δήλωση αυτή έθιγε τον θεσμό της ΕΠΣ χωρίς να προσδίδει κανένα όφελος στην Ελληνική πλευρά διότι είναι αυτονόητο ότι όλα τα κράτη μέλη επιδιώκουν να προσδιορίσουν την εξωτερική τους πολιτική ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα. Οι παραπάνω αντιθέσεις της Ελληνικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα που αφορούσαν θέματα δευτερεύουσας σημασίας και είχαν σαν στόχο τον προσεταιρισμό του εκλογικού σώματος στο εσωτερικό, όμως σταδιακά περιθωριοποίησαν την χώρα και λειτούργησαν τελικά σε βάρος της αξιοπιστίας της.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ καθηλωμένη από τον ιδεολογικό της προσανατολισμό δεν αντιλήφθηκε το εύρος των δυνατοτήτων που

¹⁰ ΔΕΚ 6,83,ΣΗΜ2.2.3

της έδινε η ΕΠΣ και αντ'αυτού αποστασιοποιήθηκε επενδύοντας στο αδέσμευτο τριτοκοσμικό προφίλ. Τρεις πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση είναι καθ'όλα προσδιοριστικές της απόκλισης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και της ΕΠΣ¹¹. Η πρώτη αφορούσε την δημιουργία μιας απυρηνικής ζώνης στα βαλκάνια. Η δεύτερη αφορούσε την εγκατάσταση των αμερικάνικων πυρηνικών πυραύλων στην Δυτική Ευρώπη και η τρίτη την πρωτοβουλία των έξι για την Ειρήνη και τον αφοπλισμό. Και οι τρεις προτάσεις ουσιαστικά δεν είχαν καμία τύχη διότι έγιναν σε μια περίοδο όπου οι σχέσεις των δυο υπερδυνάμεων ήταν τεταμένες και οι ευρωπαίοι ένιωθαν έντονα την πίεση των Σοβιετικών δυνάμεων. Η θεώρηση των αρνητικών, άτυχων, εκφάνσεων της Ελληνικής πολιτικής στα πλαίσια της ΕΠΣ ολοκληρώνεται με μια μεγάλη χαμένη ευκαιρία στην κρίση των Φώκλαντς η οποία θα μπορούσε να δώσει μια νέα διάσταση στον ρόλο της ΕΠΣ. Στην κρίση των Φώκλαντς για πρώτη φορά ένα κράτος μέλος είχε δεχτεί επίθεση από μια τρίτη χώρα. Ανάγοντας τα δεδομένα της εισβολής της Αργεντινής στα νησιά φώκλαντ σε μια ανάλογη Τουρκική εισβολή στα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου, η Ελλάδα θα έπρεπε να αγωνιστεί ώστε να εμπεδωθεί η αρχή της κοινοτικής αλληλεγγύης προκειμένου να δημιουργηθεί ένα προηγούμενο προς όφελος της. Η θέση της χώρας δεν πήρε μια τόσο ξεκάθαρη κατεύθυνση, έτσι αν και στην αρχή είχε καταδικάσει την επίθεση τελικά έχοντας στραμμένο το βλέμμα προς της λατινοαμερικανικές χώρες, των οποίων είχε ανάγκη την ψήφο για το Κυπριακό στα πλαίσια του ΟΗΕ, υιοθέτησε μια

¹¹ Κωνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. " Σύγχρονη Ελληνική εξωτερική πολιτική" εκδ. Σακκουλας 1989, σ260

φιλοαργεντινική στάση. Με τις αποφάσεις της η Ελληνική κυβέρνηση φάνηκε, όπως δείξαμε παραπάνω, να μην έχει σε μεγάλη υπόληψη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ειδικότερα τον Μηχανισμό της Πολιτικής Συνεργασίας ως ενός αξιόπιστου μηχανισμού που αφορά την διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής. Στην ίδια σειρά επισημάνσεων θα πρέπει να σημειωθεί και η μη εκδήλωση οποιασδήποτε Ελληνικής πρωτοβουλίας για την θεσμική ανάπλαση ή τη λειτουργική βελτίωση της ΕΠΣ. Ο ιδεολογικός εγκλωβισμός της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ οδήγησε την Ελλάδα να αρνηθεί μια σειρά προτάσεων για την ενίσχυση της αμυντικής διάστασης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα ωφελούσαν τα μέγιστα στην επίλυση των Ελληνικών προβλημάτων ασφαλείας. Έτσι, η Ελλάδα, είτε είχε αρνηθεί να υποστηρίξει είτε είχε προσπαθήσει να αλλοιώσει προτάσεις που θα μπορούσαν δυνητικά να οδηγήσουν σε ισχυρότερη αμυντική συνεργασία στα πλαίσια της Κοινότητας όπως οι προτάσεις Genscher - Colombo το 1981, το σχέδιο Spinelli για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1984 και το σχέδιο Dooge¹² για τα Θεσμικά Θέματα και την αναβίωση της Ένωσης για την Δυτική Ευρώπη (Western European Union)

Εγκλωβισμός όμως παρουσιάστηκε και σε ένα άλλο θέμα που απασχόλησε την ευρωπαϊκή πολιτική της πρώτης τετραετίας του ΠΑΣΟΚ το οποίο ήταν οι σχέσεις με την Τουρκία. Η ελληνική θέση καθ'όλη την περίοδο ήταν ότι θα ακινητοποιείται οποιαδήποτε κίνηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα γίνεται με κατεύθυνση την χρηματοδότηση ή την προώθηση προς ένταξη της Τουρκίας αν δε λύνονταν το Κυπριακό και οι Ελληνοτουρκικές διαφορές στο

¹² Η Ελλάδα άρχισε να πιστεύει στην αμυντική διάσταση της Κοινότητας μετά το 1985 ενώ το Φεβρουάριο του 1987 έκανε αίτηση ένταξης στη ΔΕΕ

Αιγαίο. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής η Ελλάδα πάγωσε τη συμφωνία σύνδεσης ΕΚ-Τουρκίας και τη χρηματοδότηση της Τουρκίας μέσω του Τέταρτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου. Οι ενέργειες αυτές της Ελληνικής κυβέρνησης αν και κατάφεραν να περιορίσουν την εξέλιξη των σχέσεων Κοινότητας και Τουρκίας εντούτοις δεν μπόρεσαν να γίνουν η αφετερία μιας πολιτικής η οποία θα έδινε λύση στα Ελληνοτουρκικά προβλήματα.

Η σκληρή Ελληνική στάση απέναντι στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα κατά την πρώτη περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτέλεσμα εκτός από τις αυξημένες χρηματικές ροές λόγω των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων. Τα προβλήματα ασφαλείας της χώρας παρέμειναν εκκρεμή και το εργαλείο της ΕΠΣ ανεκμετάλλευτο. Τα αδιέξοδα αυτά έγιναν αντιληπτά από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ και έτσι η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης της χώρας από το σοσιαλιστικό κόμμα εγκαινιάστηκε με μια αξιοπρόσεκτη μεταβολή στην συμπεριφορά έναντι των Κοινοτικών θεσμών.

Περίοδος 1985 - 1989

Η θέση του ΠΑΣΟΚ έναντι της ΕΠΣ άρχισε να μεταβάλλεται μετά τη νίκη του στις βουλευτικές εκλογές του 1985 και τον σχηματισμό της δεύτερης σοσιαλιστικής κυβέρνησης. Η Ελληνική στάση δεν προέκυψε μονομιάς αλλά μέσα από μια σταδιακή διαδικασία.

Σημαντικό ρόλο σ' αυτή την διαδικασία μεταστροφής της Ελληνικής πολιτικής έπαιξαν μια σειρά από παράγοντες τους οποίους θα αναφέρουμε παρακάτω.

Ο πρώτος λόγος έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση της χώρας. Το φθινόπωρο του 1985 η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε το λεγόμενο "Σταθεροποιητικό Πρόγραμμα Σημίτη". Το πρόγραμμα αυτό είχε σκοπό να φέρει την Ελληνική οικονομία προς τη σωστή κατεύθυνση καθ' ότι η κακοδιαχείριση των προηγούμενων ετών είχε οδηγήσει τα δημόσια ελλείμματα σε μεγάλα ύψη ενώ ο πληθωρισμός ήταν και αυτός ανεξέλεχτος. Τμήμα αυτού του προγράμματος εκτός των άλλων ήταν και οικονομική βοήθεια από τα Κοινοτικά ταμεία ύψους 2 δις ECU. Έτσι η Κοινότητα απέκτησε μια νέα διάσταση στα μάτια των Ελλήνων και από τον ιμπεριαλιστικό οργανισμό που υπονόμει την Ελληνική ανεξαρτησία μετατράπηκε σε σημαντικό χρηματοδότη ο οποίος υποβοηθεί την ανασυγκρότηση της Ελλάδας.

Στο μεταξύ είχαμε και εξελίξεις στις σχέσεις μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων αλλά και της ανατολής - δύσης γενικότερα. Κατά την διάρκεια των πρώτων ετών της δεκαετίας του 80 είχαμε έξαρση του ψυχρού πολέμου καθώς και μια σειρά πολέμων στην Μέση Ανατολή οι οποίοι αναβάθμισαν τον στρατηγικό ρόλο της Τουρκίας ως προς την αμυντική διάσταση της δυτικής συμμαχίας. Το αποτέλεσμα της αναβάθμισης της Τουρκίας ήταν η αναζήτηση από μέρος της Ελλάδας ρόλων οι οποίοι θα τις επέτρεπαν να αντισταθμίσει την μείωση της στρατηγικής της σημασίας. Ο φιλικές σχέσεις του ΠΑΣΟΚ με τις Αραβικές χώρες που χρονολογούνταν από την πρώτη περίοδο του στην εξουσία, σε συνδυασμό με τις ολοένα αναπτυσσόμενες σχέσεις της με το Ισραήλ, που κατέληξαν

στην αναγνώριση του το 1990, της επέτρεψαν να παίξει σημαντικό ρόλο στην περιοχή. Ο ρόλος του διαμεσολαβητή στην διαδικασία ειρήνευσης στη μέση ανατολή αναβάθμισε τη θέση της Ελλάδας στην Κοινότητα ως ένα πολύτιμο εργαλείο για την πρόσβαση στις αντίπαλες πλευρές.

Ο σημαντικότερος από όλους τους παράγοντες που δεν αναφέρθηκε μέχρι τώρα και αναμφισβήτητα επέδρασε στην αλλαγή της πολιτικής της Ελλάδας υπήρξε η διαδικασία για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Η θέσπιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης έμελε να θέσει νέους στόχους, νέο περιεχόμενο και νέες προοπτικές για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η υιοθέτηση της ΕΕΠ υπήρξε το πρώτο βήμα για τη δημιουργία εσωτερικής αγοράς καθώς και για την αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων της Κοινότητας όπως ο προϋπολογισμός και η διαδικασία επέκτασης. Κεντρικό σημείο των προτάσεων που τέθηκαν όσον αφορά την εξωτερική πολιτική και τα θέματα ασφαλείας της κοινότητας υπήρξε η απλοποίηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, με τον περιορισμό της ομοφωνίας και την υιοθέτηση της αρχής της ειδικής πλειοψηφίας καθώς και η θεσμοποίηση της ΕΠΣ. Η Ενιαία Πράξη περιελάμβανε μέσα σε ένα ενιαίο κείμενο την ΕΠΣ χωρίς ωστόσο να αλλάζει ουσιαστικά το περιεχόμενο τους στόχους και το χαρακτήρα της ως σύστημα διακυβερνητικής συνεργασίας. Η ΕΠΣ ήταν ουσιαστικά μέχρι την έναρξη της ισχύος της ΕΕΠ ο φτωχός συγγενής της Κοινότητας. Οι θετικές εμπειρίες της πρώτης δεκαπενταετίας οδήγησαν τα κράτη μέλη της Κοινότητας στην αναβάθμιση της ΕΠΣ με την ευκαιρία της αναθεώρησης των ιδρυτικών συνθηκών των τριών Κοινοτήτων. Η αναφορά στο άρθρο 1 στην από κοινού συμβολή

των ΕΚ και της ΕΠΣ στην επίτευξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποδήλωνε τη βούληση των κρατών να θεωρήσουν συμπληρωματικούς και ενδεχόμενα ισοδυνάμους στόχους την οικονομική ολοκλήρωση αφενός και τη διαμόρφωση κοινής εξωτερικής πολιτικής αφετέρου¹³. Στο εξής τα κράτη μέλη θα έπρεπε να γνωρίζουν ότι η ικανοποίηση των οικονομικών αιτημάτων τους τελεί σε συνάρτηση με τη συμπεριφορά τους στα πλαίσια της ΕΠΣ και ότι οικονομική και πολιτική αλληλεγγύη αποτελούν όψεις του ιδού νομίσματος¹⁴. Η Ελληνική στάση στο συμβούλιο κορυφής του Μιλάνου ήταν στην αρχή αρνητική δεδομένου ότι η Ελλάδα έβλεπε την προσπάθεια των ισχυρών χωρών της Κοινότητας να περιορίσουν την δυνατότητα άσκησης βέτο άρα και την δυνατότητα άσκησης αυτόνομης πολιτικής. Στα πλαίσια της διακυβερνητικής όπως ήταν αναμενόμενο κινήθηκε με στόχο την όσο δυνατόν λιγότερη μείωση του δικαιώματος βέτο ενώ παράλληλα προσπάθησε μέσω των διατάξεων της ΕΠΣ να περάσει θέσεις που θα την ενίσχυαν διπλωματικά έναντι της Τουρκίας¹⁵.

Ενας ακόμα παράγοντας που οδήγησε στην μεταβολή της στάσης της Ελληνικής πολιτικής έναντι της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι και η νέα όξυνση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων το Μάρτιο του 1987 όταν οι δυο χώρες βρέθηκαν στο χείλος του πολέμου λόγω των χρόνιων διάφορων στο Αιγαίο. Το αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν να έρθει το θέμα των Ελληνοτουρκικών για μια ακόμα φορά στην επιφάνεια και να απασχολήσει τα διεθνή fora όπως η Κοινότητα, η ΔΕΕ, η ΕΠΣ και το ΝΑΤΟ. Η δυναμική της

¹³ Στεφανου Κ. "Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία μετά την ΕΕΠ" στο ΕΕυρΚ 5/1988 σ.193

¹⁴ *ibid.* σ.193

¹⁵ ΕΕΠ προοίμιο δεκ 2/86

παραπάνω αντιπαράθεσης ώθησε την Ελλάδα στο να αναθεωρήσει τις απόψεις της περί αμυντικής συνεργασίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπό το πρίσμα της Ελληνοτουρκικής διένεξης η ΔΕΕ έδινε μια μοναδική ευκαιρία ελκυστικότερη για την Ελλάδα. Ο λόγος ήταν η ύπαρξη του άρθρου 5 της συνθήκης της ΔΕΕ το οποίο ανέφερε ότι: "Εάν οποιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη υποστεί ένοπλη επίθεση στην Ευρώπη, τα αλλά Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ΟΗΕ, θα παραχωρήσουν στο μέλος που υπέστη επίθεση κάθε στρατιωτική και άλλη βοήθεια ". Βάση των παραπάνω εάν η Ελλάδα δεχόταν επίθεση από την Τουρκία ή από οποιοδήποτε άλλο κράτος τότε τα υπόλοιπα κράτη μέλη θα έπρεπε να τη βοηθήσουν στρατιωτικά. Η προοπτική οικοδόμησης ενός Ευρωπαϊκού Αμυντικού Συστήματος, με βάση τη ΔΕΕ χωρίς τη συμμετοχή της Τουρκίας και με παρούσα την Ελλάδα αποτέλεσε ισχυρό συντελεστή που τελικά οδήγησε στην επίσημη εκδήλωση ενδιαφέροντος για ένταξη. Με τη διαδικασία για ένταξη στη ΔΕΕ το ΠΑΣΟΚ για πρώτη φορά από την ίδρυση του αναγνώριζε κάποιο ρόλο στην Κοινότητα σχετικά με τα Ελληνικά προβλήματα ασφαλείας, παραιτούμενο ουσιαστικά από την αρχική του φιλοσοφία της αδέσμευτης και ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής.

Αξιολόγηση της περιόδου 1981 - 1989

Αξιολογώντας την δεκαετία 1981 - 89 καταλήγουμε ότι οι μακροχρόνιοι στόχοι της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής δεν επιτεύχθηκαν. Τα δέκα χρόνια της Ελληνικής συμμετοχής στην ΕΠΣ πέρασαν ανεκμετάλλευτα μέσα σ' ένα κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης. Τ' ότι τελικά η ΕΠΣ δεν βοήθησε οφείλεται αποκλειστικά στην κακοδιαχείριση του μηχανισμού αυτού από την Ελληνική κυβέρνηση της εκάστοτε περιόδου. Η υιοθέτηση από την ΕΕΠ της αρχής της αλληλεγγύης ήταν ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση που επιζητούσε η Ελλάδα όμως γινόταν κατανοητό ότι οι εταίροι δεν ήταν διατεθειμένοι να υποστηρίξουν ενεργότερα τις Ελληνικές θέσεις απέναντι στη Τουρκία για λόγους που έχουν να κάνουν με τη στρατιωτική και οικονομική σημασία της χώρας αυτής.

Το τριτοκοσμικό προφίλ της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ της πρώτης πενταετίας επηρέασε τα μέγιστα την Ελληνική πολιτική. Η Ελλάδα εμφανίστηκε σαν μια χώρα η οποία είναι οικονομικά ευάλωτη, στρατιωτικά απειλούμενη και ιδεολογικά διιστάμενη. Το πλεονέκτημα στην διαμόρφωση πολιτικής που έδωσε η είσοδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, κατά την πρώτη περίοδο αναλώθηκε στην κατά κόρων χρησιμοποίηση του δικαιώματος άσκησης βέτο. Η Ελλάδα δεν μπόρεσε να διαγνώσει με ρεαλισμό τα γεγονότα που συνέβαιναν γύρω της με αποτέλεσμα να μην αντιληφθεί τις ευκαιρίες που τις δόθηκαν και άρα να αφήσει ανεκμετάλλευτες

δυνατότητες και συμμαχίες που θα την ωφελούσαν ¹⁶. Η Ελληνική διπλωματία δεν κατάφερε να αποδώσει στην Ελλάδα την ετικέτα του φερέγγυου συνομιλητή με αποτέλεσμα οι Ελληνικές θέσεις να μην λαμβάνονται υπ' όψιν στο βαθμό που απαιτούσε η Ελλάδα ¹⁷. Η συμμετοχή στην ΕΠΣ χρησιμοποιήθηκε από την Ελλάδα ως εργαλείο εφαρμογής αντιποίνων σε ενέργειες που προέρχονταν κυρίως από την Τουρκία. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του τέταρτου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου, το οποίο προέβλεπε 600 εκατ. ECU για την Τουρκία, που περεμενε ανεφάρμοστο από το 1981 λόγω της αρνήσεως της Ελλάδας. Η Ελλάδα επικουρούμενη από το δικαίωμα βέτο, κράτησε καθ' όλη την διάρκεια των δέκα ετών που εξετάζουμε μια ανελαστική στάση τόσο σε θέματα του άμεσου ενδιαφέροντος της όσο και σε θέματα που επηρέαζαν το ευρύτερο ενδιαφέρον της Δυτικής Ευρώπης. Αποφάσεις οι οποίες στηρίχτηκαν κυρίως στα ιδεολογικά πιστεύω της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, όπως η αντίθεση στις κυρώσεις τις ΕΣΣΔ ή η πρόταση για απυρινικά Βαλκάνια σε μια περίοδο κακών σχέσεων Ανατολής Δύσης ή ακόμα και η φιλική διάθεση προς το καθεστώς της Λιβύης, αποξένωσαν την Ελλάδα μέσα στην Δυτική συμμαχία και η περίπτωση της αναφερόταν ως παράδειγμα προς αποφυγή ¹⁸. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι για την απομόνωση της Ελλάδας καθοριστικό ρόλο έπαιξε η διαφορά στον τομέα της απειλής. Για την Ελλάδα ο κυρίαρχος και άμεσος κίνδυνος για την ασφάλεια της προερχόταν εξ Ανατολών δηλαδή την Τουρκία, αντίθετα για όλους

¹⁶ Το παράδειγμα της χαμένης ευκαιρίας των Φώκλαντς είναι το περισσότερο εμφανές απ' όλα . Η αμφιλεγόμενη Ελληνική στάση στα πλαίσια ΟΗΕ και Κοινότητας στέρησε από την Ελλάδα την συμπάρσταση των Βρετανών στο παρεμφερές πρόβλημα των νησιών του Αιγαίου .

¹⁷ Wallace W. "Η Ελλάδα στην ΕΠΣ από την σκοπιά των εταίρων" σ 281 στο Τσουκαλής Λ. επιμέλεια " Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα :Η πρόκληση της προσαρμογής" ΕΚΕΜ, εκδ. Παπαζησης 1993

¹⁸ Economist 17/9/1983 "It's that Greek Again"

σχεδόν τους εταίρους της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η απειλή ήταν η ΕΣΣΔ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Οπως ήταν φυσικό, μια τέτοια διαφορά δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε εκδιαμετρου αντίθετες τάσεις χαρακτηριστικό παράδειγμα του χάσματος αυτού υπήρξε η Ελληνική αδράνεια απέναντι στην κατάρριψη του Κορεατικού αεροπλάνου. Η Ελλάδα άρχισε να αντιλαμβάνεται τον τρόπο λειτουργίας των Δυτικών συμμάχων μετά το 1985. Τα οικονομικά της χώρας ανάγκασαν την αλλαγή της μονολιθικής στάσης σε περισσότερο ευέλικτη. Τα ιδεολογικά εφυήματα της ανεξάρτητης και αδέσμευτης πολιτικής μετριάστηκαν και η κυβέρνηση προσπάθησε να κερδίσει το χαμένο έδαφος αναζητώντας στήριξη στους θεσμούς και τα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Μετά την ΕΕΠ ήταν πλέον ορατός ο δρόμος μιας ενιαίας Ευρώπης που θα έχει δυνατότητα να δίνει λύσεις στα προβλήματα ασφαλείας τόσο της ίδιας όσο και της Ελλάδας. Το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε λίγο πριν τελειώσει η θητεία του στην διακυβέρνηση της χώρας να τονώσει το Ευρωπαϊκό προφίλ της χώρας αποδεχόμενο τα προβλήματα ασφαλείας των Ευρωπαίων και θέτοντας ως στόχο την εισδοχή στην ΔΕΕ¹⁹. Οι διαπραγματεύσεις όμως τόσο για την ένταξη στη ΔΕΕ όσο και για την Πολιτική Ένωση όπου θα καθοριζόταν το μέλλον της Ευρωπαϊκής κοινότητας, έμελε να γίνουν από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας.

¹⁹ Τα Νέα 23/3/1989

Η Ελληνική πολιτική από το 1989 έως σήμερα

Το ΠΑΣΟΚ υπό το βάρος των οικονομικών σκανδάλων παρέδωσε με τις εκλογές του 1989 την διακυβέρνηση της χώρας στο κόμμα με το οποίο πριν μια δεκαετία είχε προωθηθεί η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα²⁰. Ομως καμία σχέση με το παρελθόν δεν είχαν τα δεδομένα του νέου διεθνούς περιβάλλοντος και οι αλλαγές που μεσολάβησαν υπήρξαν πολύ μεγάλες. Ο απότομος τερματισμός της αντιπαράθεσης Ανατολής Δύσης και η ανάδυση νέων κρατών εκεί που παλαιότερα βρισκόταν ο “εχθρός”, καθώς και η διαφορετική αντιμετώπιση των χωρών της ανατολικής Ευρώπης έθεσαν σε νέες βάσεις όχι μόνο την Ελληνική εξωτερική πολιτική αλλά και τον ευρύτερο δυτικό συνασπισμό. Οι ραγδαίες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη που ξεκίνησαν με την κατεδάφιση του τείχους του Βερολίνου και την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού απέδειξαν την ανάγκη για μια ουσιαστική Ευρωπαϊκή πολιτική στους τομείς της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Η κρίση στον Περσικό Κόλπο, που προκλήθηκε με την κατάληψη του Κουβέιτ από το Ιράκ τον Αύγουστο του 1990 , και η έκδηλη αδυναμία της κοινότητας να αναπτύξει αποτελεσματικό ρόλο, παρά το γεγονός ότι διακυβεύονταν σημαντικά ευρωπαϊκά συμφέροντα , επέδρασε

²⁰ Στην αρχή της περιόδου που εξετάζουμε είχαμε αλληπάλληλες εκλογικές αναμετρήσεις , λόγω των σκανδάλων , οι οποίες απέδωσαν και κυβερνήσεις που κυβέρνησαν για πολύ μικρό διάστημα αλλά δεν ανήκαν ιδεολογικά στο χώρο της Νέας δημοκρατίας (Οικουμενική) . Επειδή αυτές οι κυβερνήσεις ήταν εξαιρετικά βραχύβιες θα αναφερόμαστε σε αυτές σαν να ανήκαν στη Νέα Δημοκρατία .

ενισχυτικά στην προσπάθεια δημιουργίας των προϋποθέσεων εκείνων για τη διαμόρφωση κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Αποδείχτηκε ότι η ΕΠΣ ως σύστημα διακυβερνητικής συνεργασίας για την επεξεργασία κοινών θέσεων σε θέματα εξωτερικής πολιτικής ήταν αναποτελεσματική. Κάτω από τις συνθήκες και τους περιορισμούς αυτούς η ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας έγινε απαραίτητη προϋπόθεση για την Πολιτική Ένωση της Ευρώπης.

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η άρθρωση μιας αμυντικής κοινοτικής πολιτικής. Η προώθηση του στόχου αυτού, συνεπάγεται σε γενικό επίπεδο την υποστήριξη της ανάπτυξης κοινής άμυνας από την Ένωση²¹ θέση που είναι αρκετά ριζοσπαστική για τους υπόλοιπους εταίρους. Αυτό οφείλεται στο ότι η διαμόρφωση μιας μορφής αμυντικής ολοκλήρωσης στα πλαίσια της Ένωσης δεν φαίνεται να συνοδεύεται και από σύμπτωση απόψεων για τη σημασία, το ρόλο και την έκταση της. Οι διαφοροποιήσεις που εκδηλώνονται πάνω στο θέμα Κοινοτική άμυνα από τις χώρες μέλη της Ένωσης οφείλονται τόσο στα επιμερους πολιτικά ρεύματα όσο και στην διαφορετική ιστορική εμπειρία αλλά και τις δυνατότητες του κάθε μέλους. Έτσι η στρατιωτική ολοκλήρωση της Ένωσης από τη σκοπιά των παγκόσμιων εξελίξεων, προωθείται από ορισμένες χώρες και ιδιαίτερα την Γαλλία και τη Γερμανία με στόχο την ανακατανομή της στρατιωτικής δύναμης της Δύσης προς όφελος της Ευρώπης και σε Βάρος των ΕΠΑ²². Ενώ άλλες χώρες

²¹ Ιωακείμης Π. "Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση" Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, εκδ. Θεμέλιο, σ446

²² Κοτζιάς Ν. "Η Πολιτική άμυνας της ΕΟΚ" στο ΕΕυρΚ 10/1992 σ73

προσπάθησαν να εμποδίσουν την αμυντική ανεξαρτησία της Ευρώπης έναντι των ΕΠΑ, ώστε να διατηρήσουν και να αξιοποιήσουν μέσα στη Κοινότητα τις στρατιωτικές και πολιτικές προνομιακές σχέσεις τους με τις ΕΠΑ καθώς και τον αυξημένο ρόλο τους στο ΝΑΤΟ²³. Μέσα στο πλαίσιο της στρατηγικής αυτής εντασσόταν και η ΔΕΕ ως ο ευρωπαϊκός αμυντικός βραχίονας²⁴.

Η Ελληνική πολιτική έμεινε σταθερά προσανατολισμένη στο ευρωπαϊκό της προφίλ. Η κυβέρνηση της Νέας δημοκρατίας είχε θέσει σαν κύριες προτεραιότητες την καλύτερη αφομοίωση της Ελλάδας στους κοινοτικούς μηχανισμούς και την συμμετοχή της στην διαδικασία οικοδόμησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεχίζοντας την πολιτική της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ η Νέα Δημοκρατία κατέβαλε προσπάθειες για την ένταξη της χώρας στην Ένωση της Δυτικής Ευρώπης. Παρά τις συνεχιζόμενες προσπάθειες των Ελλήνων αξιωματούχων το Ελληνικό αίτημα για πλήρη ένταξη δεν έβρισκε απήχηση μεταξύ των ευρωπαίων. Τα κύρια επιχειρήματα των κρατών που συμμετείχαν στη ΔΕΕ ήταν ότι εάν η Ελλάδα εντασσόταν τότε η ΔΕΕ θα γίνονταν μέρος της Ελληνοτουρκικής διαμάχης και ότι η Τουρκία θα απομακρυνόταν από την ευρωπαϊκή προοπτική²⁵. Η απάντηση της Ελλάδας στο πρόβλημα αυτό ήταν να εντάξει το όλο θέμα της συμμετοχής της στη ΔΕΕ στην γενικότερη διαπραγμάτευση για την Πολιτική Ένωση που θα λάμβανε χώρα για την αναθεώρηση της συνθήκης της

²³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πολιτική που ακολουθούν η Ολλανδία και η Βρετανία *ibid.* σελ. 83

²⁴ Μεγάλη υπήρξε η συζήτηση για τον ρόλο της ΔΕΕ εφόσον υπήρχε και το ΝΑΤΟ ως αμυντική συμμαχία. Το γεγονός αυτό χώρισε τους ευρωπαίους σε ατλαντιστές και ευρωπαϊστές. Τελικά ίσχυσε η πρόταση ότι ο ρόλος της ΔΕΕ θα είναι συμπληρωματικός του ΝΑΤΟ, Agence Europe Documents no 1735, 5/10/1991

²⁵ Καθημερινή 2/6/1989

Ρώμης. Ο θεμελιώδης στόχος της Ελλάδας σε αυτές τις διαπραγματεύσεις ήταν η πλήρης συμμετοχή της χώρας στις αμυντικές λειτουργίες της Ενωσης και η επίτευξη ρυθμίσεων που θα συνέβαλαν στην άμβλυνση του Ελληνικού "αμυντικού προβλήματος"²⁶. Ως το μόνο κράτος μέλος της Κοινότητας με διάχυτη την αίσθηση της εξωτερικής απειλής και ρευστό περιφερειακό περιβάλλον, η Ελλάδα θεώρησε την Πολιτική Ενωση, και ιδιαίτερα τη διαμόρφωση κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, ως το θεσμικό μέσον για την ενίσχυση της ασφάλειας και άμυνας της²⁷. Ο τρόπος και η μεθόδευση της ένταξης της Ελλάδας στη ΔΕΕ αναίρεσε κατά ουσιαστικό τρόπο τα πλεονεκτήματα που πολλοί έλπιζαν ότι θα υπάρξουν και διάψευσε όσους αρχικώς δήλωναν ότι με τη εισδοχή της Ελλάδας στη ΔΕΕ θα ύπαρξη αυτόματη λύση του αμυντικού της προβλήματος. Η ένταξη της Ελλάδας στη ΔΕΕ συνοδεύτηκε, όπως είναι γνωστό από την ειδική σύνδεση της Τουρκίας με αυτήν. Με αυτό τον τρόπο, το άρθρο 5 της συνθήκης που προβλέπει τη στρατιωτική συνδρομή δεν ισχύει όσον αφορά τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις αφού μπήκε ο περιορισμός να μην εφαρμόζεται σε διάφορες ανάμεσα σε χώρες μέλη της ΔΕΕ ή και του ΝΑΤΟ. Είναι λοιπόν φανερό ότι σήμερα μετά τις αλλαγές στην ανατολή δεν προέχει για τους δυτικούς η αμυντική θωράκιση της Ελλάδας, αλλά η υπαγωγή της στα δικά τους συνολικά αμυντικά πολιτικά σχέδια²⁸. Την μεταβολή των προτεραιοτήτων των Κοινοτικών εταίρων η Ελλάδα τη βίωσε με την διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Ομως και η ίδια η Ελλάδα φέρνει

²⁶ Οικονομικός Ταχυδρόμος 6/12/1990 "Η Ελληνική στρατηγική και στόχοι στις Κοινοτικές Διαπραγματεύσεις"

²⁷ Ιωακειμίδης Π. "Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενωση" Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, εκδ. Θεμέλιο, σ448

²⁸ Κοτζιάς Ν. "Η Πολιτική άμυνας της ΕΟΚ" στο ΕΕυρΚ 10/1992 σ99

την ευθύνη της για την κακή τροπή των εξελίξεων ²⁹ αφού δε μπόρεσε να μεταφράσει επακριβώς τα σημάδια των καιρών.

Η χαρισματική ηγεσία του Τιτο είχε πετύχει μια αποτελεσματική διοίκηση των ιστορικά, εθνολογικά και οικονομικά ανομοιογενών δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας. Μετά το θάνατο του στρατάρχη το σύστημα της συλλογικής και εναλλασσόμενης ηγεσίας δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις δυσκολίες που δημιουργούσαν οι ανισότητες ανάμεσα στις δημοκρατίες, ο ανταγωνισμός μεταξύ Σέρβων και Κροατών, το πρόβλημα με τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου και η οικονομική κρίση της χώρας. Αποτέλεσμα της ανωτέρω κατάστασης υπήρξε η διάλυση της ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας και η ανάδειξη των επιμέρους δημοκρατιών σε κράτη. Η ύπαρξη της Macedonia FYR και η απειλή που η ύπαρξη της έκφραζε εισβάρος της Ελλάδας είχαν σαν αποτέλεσμα τον επαναπροσδιορισμό της Ελληνικής πολιτικής η οποία για πολλά χρόνια ήταν στραμμένη προς την Τουρκία. Η μη αναγνώριση του νέου κράτους αναδείχτηκε σε πρωτεύον ζήτημα της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής της χώρας. Για περισσότερο από δυο χρόνια η Ελλάδα έδωσε τον αγώνα της μη αναγνώρισης του νέου κράτους, χωρίς ελπίδες να τον κερδίσει, πετυχαίνοντας τελικά την απομόνωση της από τους υπολοίπους εταίρους. Αυτή η διάσταση των απόψεων της Ελλάδας και των ευρωπαϊών εταίρων στο θέμα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης οδήγησαν γρήγορα στην αλλαγή προσανατολισμού της Ελληνικής πολιτικής. Ο ερχομός στην εξουσία του Α. Παπανδρέου μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου 1993 σηματοδότησε την αλλαγή αυτή. Τον πρώτο ρόλο στην εξωτερική

²⁹ Είναι γνωστό ότι και με την Ελληνική έγκριση το Δεκέμβριο του 1991 επισημοποιήθηκε η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ανοίγοντας τους ασκούς του αϊόλου.

πολιτική της χώρας θα έπαιζαν οι σχέσεις με τις ΕΠΑ. Η Ελληνική κυβέρνηση πίστευε ότι οι ΕΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη αλλά και επειδή ήταν περισσότερο εξοικειωμένη με προβλήματα τύπου Γιουγκοσλαβίας θα μπορούσε να δώσει λύσεις πιο κοντά στα Ελληνικά συμφέροντα³⁰.

Συμπεράσματα

Από το 1974 η Ελλάδα προσπάθησε να διαμόρφωση μια αυτόνομη αμυντική και εξωτερική πολιτική χρησιμοποιώντας κατά κύριο λόγο την γεωγραφική θέση της χώρας. Η Ελλάδα ως χώρα που είναι τοποθετημένη σε ένα σημαντικό γεωγραφικό σταυροδρόμι προσέλκυε την προσοχή των μεγάλων δυνάμεων στα πλαίσια της πολιτικής τους να ελέγχουν το ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου. Άλλοτε η Ελληνική πολιτική ηγεσία είχε τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τη γεωστρατηγική σημασία της χώρας ώστε να προώθηση τα εθνικά της συμφέροντα, άλλοτε όμως αυτή η θέση της ήταν που περιόριζε την εξωτερική της πολιτική.

Η Ελλάδα είναι χώρα που διαθέτει εδαφική μορφολογία: με εκτεταμένα σύνορα χωρίς μεγάλο βάθος στη στεριά και με νησιά παρά πολύ διασκορπισμένα και σε αρκετές περιπτώσεις απομακρυσμένα από την ηπειρωτική χώρα, έτσι είναι

³⁰ Tsakaloyannis P. "Greece : the limits to covergance " Forthcoming p.198

υποχρεωμένη να καταβάλει μια αυξημένη αμυντική προσπάθεια ιδιαίτερα σε περιόδους έντασης ή τουλάχιστον να επιδιώκει συμμαχίες με την εκάστοτε ισχυρή δύναμη που ελέγχει την Ανατολική Μεσόγειο.

Η δυνατότητα διαμόρφωσης και υλοποίησης μιας αυτόνομης εξωτερικής πολιτικής αποτέλεσε διαχρονικά τον κύριο στόχο της εκάστοτε κυβερνήσεως. Όμως η γεωγραφική κατανομή, η αναποτελεσματική οικονομία σε συνδυασμό με το ασταθές και εχθρικό περιβάλλον αποτέλεσε και αποτελεί εύκολο πεδίο δράσης της οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων. Η κατάσταση αυτή μέσα σε ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης από μόνη της θέτει φραγμούς σε οποιαδήποτε φιλοδοξία για αυτόνομη και αδέσμευτη πολιτική.

Η Ελληνική πολιτική ασφάλειας από το 1974 μέχρι σήμερα αντιλαμβάνεται και προσδιορίζεται μέσα από τρεις κύριους δρώντες: το ΝΑΤΟ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία. Τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το ΝΑΤΟ θα έλεγε κανείς ότι επικαλούνται κάθε φορά να παίξουν το ρόλο είτε του διαιτητή είτε του προστάτη στις Ελληνοτουρκικές διάφορες που είναι και το μείζον ελληνικό πρόβλημα ασφάλειας. Το ΝΑΤΟ μετά την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκία στη Κύπρο και την αδράνεια που έδειξε έχασε έδαφος στα μάτια των Ελλήνων πολιτικών ως η ομπρέλα ασφαλείας από κάθε εξωτερικό κίνδυνο. Για να αντιμετωπίσει συνεπώς η Ελλάδα την τουρκική απειλή ήταν αναγκασμένη να στραφεί προς συμμαχίες που θα την κάλυπταν από τις επιδιώξεις της γείτονος χώρας. Το αμυντικό έρεισμα που ζητούσε η Ελλάδα προσπάθησε να το αποκτήσει μέσω της ένταξης της στη Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η ομιλία όμως για αμυντική στρατιωτική συνεργασία στα πλαίσια της Κοινότητας είναι καθαρά

ουτοπική. Ανατρέχοντας στο ιστορικό της αμυντικής ολοκλήρωσης της Κοινότητας θα δούμε ότι η ιδρυτική συνθήκη της ΕΟΚ δεν συμπεριελάμβανε στοιχεία αμυντικής πολιτικής. Μόλις με την ΕΠΣ, θεσμοθετήθηκε μηχανισμός συντονισμού και διαβούλευσης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της ασφαλείας. Ενώ το ποιοτικό άλμα στη Κοινότητα έγινε με τη συνθήκη του Maastricht όπου μπήκαν τα θεμέλια για μια κοινή εξωτερική πολιτική με την μετεξέλιξη της ΕΠΣ σε ΚΕΠΠΑ. Πήρε λοιπόν μια εικοσαετία, περίπου, για να καταλάβει η Ελλάδα ότι η Κοινότητα παρόλο που έδωσε λύσεις στα οικονομικά προβλήματα δεν μπόρεσε να βρει λύση στα προβλήματα ασφαλείας³¹.

Τα κράτη, αλλά και η Ελλάδα ειδικότερα, για να μπορούν να επιβιώσουν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον θα πρέπει να καταφέρουν να διαμορφώσουν εξωτερική πολιτική η οποία θα ορίζεται με βάση το εθνικό συμφέρον και θα στηρίζεται από επαρκή ισχύ. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να βλέπεται η εξωτερική πολιτική από την άποψη των άλλων, ενώ παράλληλα θα πρέπει να είναι πρόθυμη να διαπραγματευτεί τα θέματα τα οποία δεν είναι ζωτικής σημασίας γι' αυτή ³². Η ιστορία δίδαξε μέχρι τώρα ότι η Ελλάδα ούτε επαρκή ισχύ διαθέτει ώστε να επηρεάζει τις καταστάσεις αλλά ούτε και πρόθυμη είναι να διαπραγματευτεί θέματα που τη θίγουν. Οπότε σε έναν κόσμο που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο στοιχείο του συμφέροντος και της δύναμης παρά στα ιδεώδη και την ηθική ³³ είναι λογικό η Ελλάδα να αισθάνεται "έθνος

³¹ Με την Γιουγκοσλαβική κρίση και με το Μακεδονικό έγινε αντιληπτή αυτή η αδυναμία. Η έννοια της ασφαλείας είναι στενά συνδεδεμένη με την κρατική κυριαρχία επομένως για να γίνει δυνατή η άρθρωση μιας κοινής πολιτικής ασφαλείας τα κράτη θα πρέπει να απεμπολήσουν μέρος της κυριαρχίας τους υπέρ της ένωσης .

³² Morgenthau H. "Politics Among Nations" Knopf, New York 1978

³³ Dougherty J.-Pfaltzgraff R. "Ανταγωνιστικές Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων "εκδ. Παπαζηση Αθήνα 1992

ανάδελφον”. Με αλλά λόγια η εμπειρία της Ελλάδας στην Κοινότητα έχει στιγματιστεί από υπερβολικές φιλοδοξίες αλλά και από έλλειψη κατανόησης. Για να μπορέσει η Ελλάδα να ξεπεράσει τα υπάρχοντα προβλήματα της θα πρέπει να ανάπτυξη μια πολυποίκιλη πολιτική που θα έχει στόχο την ενδυνάμωση της ισχύος της μέσω, κυρίως, της οικονομικής ανάκαμψης. Παράλληλα θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί γλώσσα η οποία θα είναι περισσότερο κατανοητή από τους εταίρους και η οποία θα βασίζεται πάνω στα κοινά συμφέροντα και όχι σε Ελληνικές ιδιαιτερότητες.

REFERENCES

- Δαγτόγλου Π. “Η Συνθήκη της ΕΟΚ και η Συνθήκη του Μαστριχτ , Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη “ εκδ. Σάκκουλα 1992
- Veremis T. “ Greece and Turkey in search of autonomous security policies” Revue Hellenique de Droit International 1982 - 85
- Καθημερινή 11/5/1978
- Καθημερινή 1/1/1981
- Βαληνάκης Ι. “Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949 - 1988 “ εκδ. Παρατηρητής 1989
- Καζακος - Στεφανου “ Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η πρώτη πενταετία” εκδ Σακκουλας 1987
- ΔΕΚ 6,83,ΣΗΜ2.2.3
- Κωνστας Δ.-Τσαρδανιδης Χ. “ Σύγχρονη Ελληνική εξωτερική πολιτική” εκδ. Σακκουλας 1989,

- Τσούκαλης Λ. επιμέλεια "Η Ελλάδα Στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα : Η Πρόκληση της προσαρμογής " ΕΚΕΜ , εκδ. Παπαζήση 1993
- Στεφανου Κ. "Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία μετά την ΕΕΠ" στο ΕΕυρΚ 5/1988
- ΕΕΠ προοίμιο δεκ 2/86
- Economist 17/9/1983 "It's that Greek Again"
- Τα Νέα 23/3/1989
- Ιωακειμιδης Π. " Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση " Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, εκδ. Θεμέλιο
- Κοτζιας Ν. "Η Πολιτική άμυνας της ΕΟΚ" στο ΕΕυρΚ 10/1992
- Agence Europe Documents no 1735 , 5/10/1991
- Καθημερινή 2/6/1989
- Οικονομικός Ταχυδρόμος 6/12/1990 "Η Ελληνική στρατηγική και στόχοι στις Κοινοτικές Διαπραγματεύσεις "
- Tsakaloyannis P. "Greece : the limits to covergance " Forthcoming p.198
- Morgenthau H. "Politics Among Nations" Knopf, New York 1978
- Dougherty J.-Pfaltzgraff R. "Ανταγωνιστικές Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων "εκδ. Παπαζηση Αθήνα 1992

Βιβλιογραφία

- Κουλουμπής Θ. - Κώνστας Δ. " Διεθνείς σχέσεις : Μια συνολική προσέγγιση " εκδ. Παπαζήση 1985
- Βαρβαρούσης Π. " Διεθνής Πολιτική : Μια ιστορική προσέγγιση της μελέτης των Διεθνών Σχέσεων " εκδ. Σάκκουλα 1990
- Tsakaloyannis P. " The European Community and the Greek - Turkish Dispute " Journal of Common Market Studies , Sept. 1980
- Βερέμης Θ. " Ελληνοτουρκικές Σχέσεις " εκδ. Σάκκουλας 1991
- Ιωακειμίδης Π. "Η Ευρώπη σε αναζήτηση νέας αρχιτεκτονικής" εκδ. Θεμέλιο1992
- Ηφαιστος Π. - Τσαρδανίδης Χ. "Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασφαλείας και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική προς το 2000 " Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων , εκδ. Σιδέρης 1992
- Βαλληνάκης Ι. " Θέματα Διεθνών Σχέσεων " εκδ. Παρατηρητής
- Βαρβαρούσης Π. " Ανάλυση της Εξωτερικής Πολιτικής " εκδ. Καρδαμίτσα 1991
- Θεοδοροπουλος Β. "Οι Τούρκοι και Εμείς " εκδ. Φυτράκης 1988
- Μαραβέγιας Ν. - Τσινισιζέλης Μ. " Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση : Θεωρία και Πολιτική " εκδ. Θεμέλιο 1991
- Καζάκος Π. και άλλοι " Η Ελλάδα προς το 2000 " εκδ. Παπαζήση 1988
- Veremis T. "Greek security considerations a historical perspective " pub. Papazisis Athens 1988

- Psomiades H. - Thomadakis S. " Greece , The New Europe and the changing international order " PELLA publishing Company Inc. , New York 1993

